

A MAGYAR ÍRÓK EGYESÜLETÉNEK FOLYÓIRATA

LYUKAS LŐRÁ

XXXIII. ÉVFOLYAM IV.

2024/4. SZÁM

**11. MADÁCH
NEMZETKÖZI
SZÍNHÁZI
TALÁLKOZÓ**
- AVAGY
A 11. MITEM
ELŐADÁSAI
A NEMZETIBEN

**AZ ÓGÖRÖG
TRAGÉDIÁK
NYOMDOKAIN**
ODÜSSZEUSZ,
BAKKHÁNSNŐK,
MÍTIKASZ-CSÚCS,
OIDIPUSZ ÉNEKE

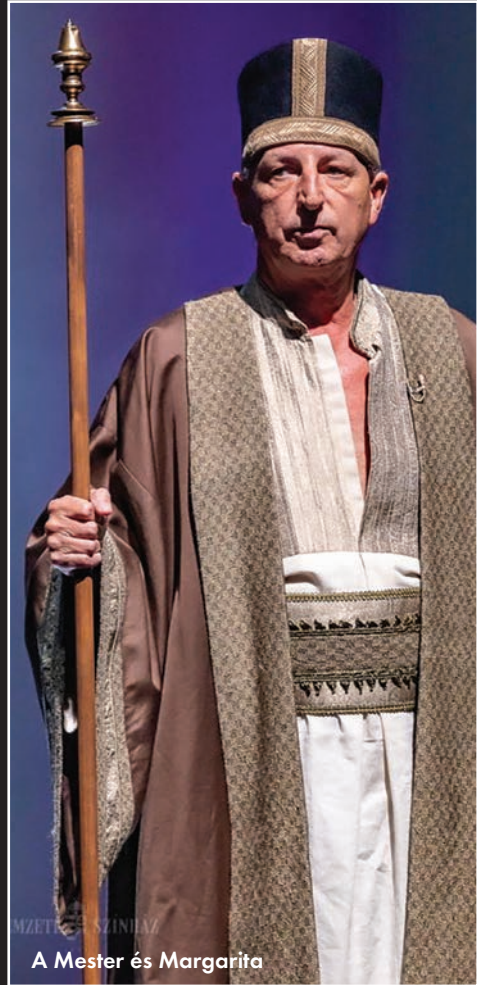
BÁNK BÁN
SZERELEMRŐL,
HŰSÉGRŐL,
ÁRULÁSRŐL,
HATALOMRŐL,
HAZASZERETET-
RŐL...

**A MESTER
ÉS MARGARITA**
RÁTÓTI ZOLTÁN
PILÁTUS
SZEREPÉBEN

**ALESSANDRO
SERRA**
A SÖTÉTSÉG
ÉS A FÉNY
KONTRASZT-
JÁRÓL

Államanya

A Mester és Margarita

Bánk bán

11. Madách Nemzetközi Színházi Találkozó

A 11. MITEM a Nemzeti Színházban
2024. április 6-ától április 28-áig

Anna Karenina

A lovakat lelövik, ugye?

Anne Frank naplója

Bakkhánsnők

CSÁK JÁNOS

HIDAKAT ÉPÍTVE

*A kultúráért és innovációért felelős miniszter
köszöntője a 11. MITEM ünnepi megnyitóját megelőzően*

2023-ban ünnepeltük egyik legnagyobb írónk, Madách Imre születésének 200. évfordulóját. Fő műve *Az ember tragédiája* nem csupán a magyar, de a világirodalomnak is kiemelkedő, egyetemes alkotása. Olyan csúcsteljesítmények sorába illeszthető, mint Dante *Isteni színjátéka*, Milton *Elveszett paradicsoma* vagy Goethe *Faustja*. Közel negyven nyelvre fordították le eddig, színpadi adaptációinak száma végtelen, mert amíg világ a világ, játszani fogják. A 10. Színházi Olimpiának, amelynek tavaly Magyarország adott otthont, színháztörténeti pillanata volt a *Madách Projekt* című hétórás produkció, amelyben négy kontinens tizenegy országának színművész szakos hallgatói játszottak el a drámai költeményt Vidnyánszky Attila rendezésében.

Magától értetődő hát, hogy hazánk legnagyobb színházi fesztiválja, amely immáron több mint egy évtizeddel ezelőtt nem csupán a fő

Csák János kultúráért és innovációért felelős miniszter

szervező Nemzeti Színház, de az egész magyar színjátszást bekapcsolta a nemzetközi vérkeringésbe, szintén Madách Imre nevét viseli. Nem túlzás azt állítani, hogy Magyarország színházi nagyhatalom. Ezt igazolják a MITEM évről évre megrendezésre kerülő találkozói is, amikor a világ legkülönbözőbb pontjairól és kultúrájából érkező alkotók és társulatok adnak itt egymásnak randevút, s hódítják meg a magyar közönség szívét. Idén többek közt bolgár, török, spanyol, görög, izraeli, georgiai, olasz, belga produkciókat láthatunk vendégül. A *Madách Nemzetközi Színházi Találkozó* nem csupán szakmai és kultúrdiplomáciai jelentőséggel bír – de sugárzó bizonyítéka annak is, hogy a művészet hidat ver lélektől lélekeig még az olyan háborgó és zavaros világban is, amelyben jelenleg élünk adatik. És ráébredt arra, hogy a művészet, tartozunk bármelyik nemzethez is, közös anyanyelvünk és életető közegünk. Szívből kívánok mindnyájuknak lélekelő, maradandó színházi élményeket és találkozásokat!

A 11. MITEM SZÍNELŐADÁSAI

Április 6. (szombat), Nagyszínpad – Alekszander Szekulov: *ODÜSSZEUSZ* (*Homérosz nyomán*), rendező: Diana Dobreva, Plovdivi Drámai Színház, Plovdiv, Bulgária.

Április 7. (vasárnap), Nagyszínpad – Bertolt Brecht: *KURÁZSI MAMA ÉS GYERMEKEI*, rendező: Theodórosz Terzopulosz, Nemzeti Színház, Budapest, Magyarország.

Április 8. (hétfő), Gobbi Hilda Színpad – Euripidész: *BAKKHÁNSNŐK*, rendező: Theodórosz Terzopulosz, Nemzeti Színház, Budapest, Magyarország.

Április 9. (kedd), Kaszás Attila Terem – Anton Csehov: *SIRÁLY*, rendező: Szavvasz Sztrumposz, Zero Point Színház, Athén, Görögország.

Április 10. (szerda), Nagyszínpad – Samuel Beckett: *GODOT-RA VÁRVA*, rendező: Theodórosz Terzopulosz, Emilia Romagna Teatro Fondazione, Teatro Nazionale, Modena, Olaszország.

Április 11. (csütörtök), Nagyszínpad – Lev Tolsztoj *ANNA KARENINA*, rendező: Rimas Tuminas, Geshar Színház, Tel-Aviv, Jaffa, Izrael.

Április 12. (péntek), Kaszás Attila Terem – *AIA* (*Az aranygyapjú mítosza alapján*), rendező: Tata Tavdisvili & Tato Geliasvili, Sota Rusztaveli Színház- és Filmművészeti Egyetem, Tbiliszi, Georgia.

Április 12. (péntek), Gobbi Hilda Színpad

– *A LOVAKAT LELÖVIK, UGYE?* (*Horace McCoy regénye alapján*), rendező: Avtandil Varszimasvili, Tbiliszi Színházi Központ & Liberty Színház, Tbiliszi, Georgia.

Április 13. (szombat), Nagyszínpad, színpadi nézőtér – *MÍTIKASZ-CSÚCS* (*Az Olimpiosz tetején*), rendező: Jan Fabre, Troubleyn Laboratorium, Antwerpen, Belgium.

Április 14. (vasárnap), Gobbi Hilda Színpad – Madách Imre: *AZ EMBER TRAGÉDIÁJA*, rendező: Tata Tavdisvili & Tato Geliasvili, Sota Rusztaveli Színház- és Filmművészeti Egyetem, Tbiliszi, Georgia.

Április 14. (vasárnap), Nagyszínpad – Mihail Bulgakov: *A MESTER ÉS MARGARITA*, rendező: Alekszandar Popovszki, Nemzeti Színház, Budapest, Magyarország.

szervező Nemzeti Színház, de az egész magyar színjátszást bekapcsolta a nemzetközi vérkeringésbe, szintén Madách Imre nevét viseli.

Nem túlzás azt állítani, hogy Magyarország színházi nagyhatalom. Ezt igazolják a MITEM évről évre megrendezésre kerülő találkozói is, amikor a világ legkülönbözőbb pontjairól és kultúrájából érkező alkotók és társulatok adnak itt egymásnak randevút, s hódítják meg a magyar közönség szívét. Idén többek közt bolgár, török, spanyol, görög, izraeli, georgiai, olasz, belga produkciókat láthatunk vendégül.

A *Madách Nemzetközi Színházi Találkozó* nem csupán szakmai és kultúrdiplomáciai jelentőséggel bír – de sugárzó bizonyítéka annak is, hogy a művészet hidat ver lélektől lélekeig még az olyan háborgó és zavaros világban is, amelyben jelenleg élünk adatik. És ráébredt arra, hogy a művészet, tartozunk bármelyik nemzethez is, közös anyanyelvünk és életető közegünk. Szívből kívánok mindnyájuknak lélekelő, maradandó színházi élményeket és találkozásokat!

Április 16. (kedd), Nagyszínpad – Katona József: *BÁNK BÁN*, rendező: Vidnyánszky Attila, Nemzeti Színház, Budapest, Magyarország.

Április 18. (csütörtök), Nagyszínpad – Lev Tolsztoj: *HÁBORÚ ÉS BÉKE*, rendező: Alekszandar Popovszki, Isztambuli Városi Színház, Isztambul, Törökország.

Április 19. (péntek), Gobbi Hilda Színpad – Juan Mayorga: *MARÍA LUISA*, rendező: Juan Mayorga, Teatro de la Abadía & LAZONA, Madrid, Spanyolország.

Április 20. (szombat), Nagyszínpad – *ÁLLAMANYA* (*Kemal Tahir regénye alapján*), rendező: Ayşe Emel Mesçi, Török Állami Színházak – Ankarai Állami Színház, Ankara, Törökország.

Április 22. (hétfő), Nagyszínpad, színpadi nézőtér – Mazsit Gafuri: *KITAGADOTTAK*, rendező: Ajrat Abusahmanov, Mazsit Gafuri Baskír Állami Akadémiai Dráma Színház, Ufa, Baskír Köztársaság.

Április 23. (kedd), Nagyszínpad, színpadi nézőtér – *ANNE FRANK NAPLÓJA*, rendező: Ondrej Šoth, Kassai Nemzeti Színház balett-társulata, Kassa, Szlovákia.

Április 27. és 28. (szombat és vasárnap), Nagyszínpad: Alessandro Serra: *TRAGÉDIA – Oidipusz éneke*, rendező: Alessandro Serra, Sardegna Teatro, Teatro Bellini Napoli, Emilia Romagna Teatro Fondazione, Fondazione Teatro Due, Parma, Olaszország.

VIDNYÁNSZKY ATTILA

AZ ELTŰNŐ KÖLTÉSZET NYOMÁBAN

Vidnyánszky Attila igazgató,
művészeti vezető

A Nemzeti Színház vezérigazgatója, a 11. Madách Nemzetközi Színházi Találkozó művészeti vezetője szavai a 11. MITEM elé

A 10. Színházi Olimpia házigazdájaként tavaly hatvanegy ország társulatát fogadhattuk a Nemzeti Színházban, és ezek a találkozások nemcsak élményekkel, hanem barátságokkal és szakmai kapcsolatokkal is gazdagítottak bennünket. A 11. Madách Nemzetközi Színházi Találkozó (MITEM) gerincét ezek a barátságok, szellemi rokonságok alkotják.

A MITEM az egyik legnyitottabb színházi fesztivál, nálunk nincsenek elvárt témák, kötelező megközelítésmódok, egyedül a művészi színvonal számít. Hisszük, hogy túlságosan is prózai világunkban csak a költészet erejével tudunk igazán közelebb kerülni egymáshoz. Ezért választottuk Madách Imre csodálatos emberiségkölteményéből, *Az ember tragédiájából* a mottókat: „*Óh, szent költészet, eltűntél-e hát, / E prózai világból egészen?*” Madáchcsal együtt belőlünk is időről időre kiszakad ez a kérdés. Ebben a szemléletben vagyunk rokonai egymásnak azokkal a művészi műhelyekkel, amelyek az idei MITEM-re Budapestre érkeztek.

Országhatárokat átívelő, nagy családjunkat azonban nemrég pótolhatatlan veszteség érte.

Nemzeti Színház, éjszaka a Duna felől
Fotó: Thaler Tamás

Az Arany Maszk díjas Rimas Tuminas öt munkájának adhattunk otthont a MITEM-eken, és a magyar színházeretők közönséggel együtt vártuk az újabb személyes találkozást a legendás litván rendezővel. Márciusban bekövetkezett halála után hiánya örökre bennünk marad, de az izraeli Geshar Színház társulatával színre állított Anna Karenina című rendezésével vigasztalódhatunk az idei MITEM-en.

Bízunk benne, hogy a magyar nézőkkel és a hozzánk érkező nemzetközi társulatokkal együtt ünnepelehetjük, hogy a színház nemcsak szórakoztatás, hanem annál jóval több: rítus, együttlét, költészet. E reményben találkozunk a 11. MITEM-en!

Závogyán Magdolna,
a KIM államtitkára

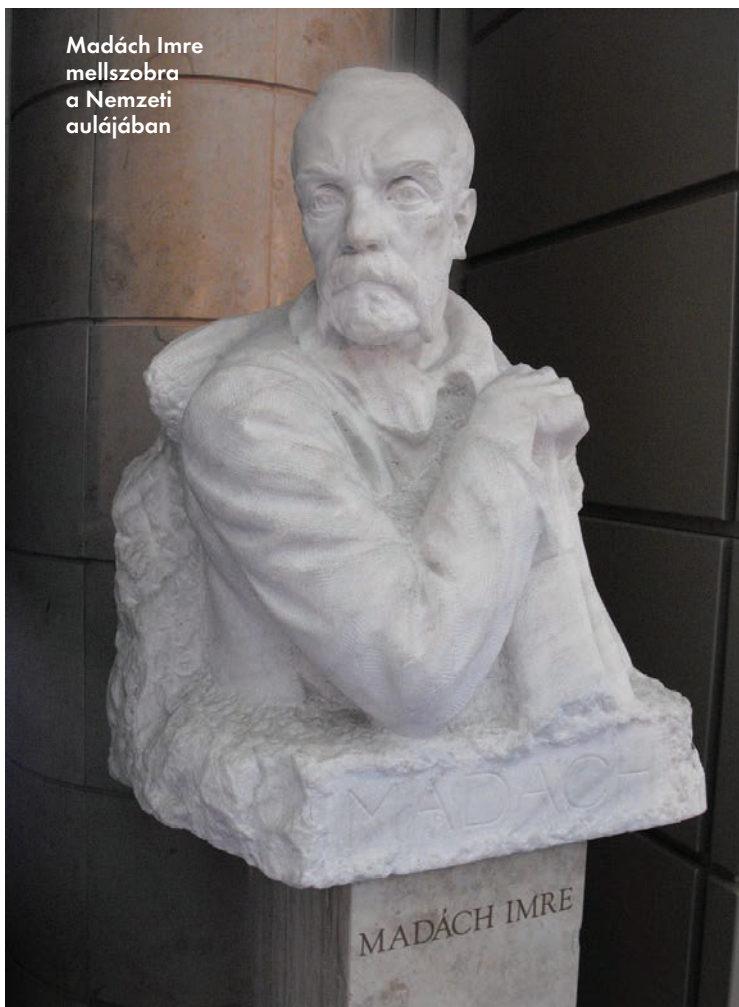
A megnyitón a Nemzetiben

A SORS ÚTJAI

A 11. MITEM megnyitójáról

Madách Imre
mellszobra
a Nemzeti
aulájában

Alessandro Serra fotója

Vidnyánszky Attila köszönti
a 11. MITEM-et

Sorsát mindenki önmaga választja – ezt sugallja a találkozó első előadásának, az *Odüsszeusz*nak az alap gondolata, amely mintha a 11. évébe lépett Madách Nemzetközi Színházi Találkozó eltelt évtizedére is rímelve, hiszen ez az út is választás eredménye. Egy ezelőtt még lehetetlen küldetésnek látszó választásé, amelyben az döntetett el, hogy a világszínház értékeit egy fesztiválon, Budapesten is meg lehessen mutatni. És az út rendkívüliségét tanúsítja, hogy ez vezetett el a 2023-as Színházi Olimpia megrendezéséhez, amelyről az első MITEM idején még nem is álmodtak a szervezők.

Érthető tehát, hogy a 11. MITEM hivatalos megnyitóján ennek az útnak az állomásait idézték fel a felszólalók. „A XXI. század színháza nálunk itthon van. Ez a találkozó évről évre példát mutat a világnak nyitottságról, érdeklődésről, megbecsülésről” – erről beszélt Závogyán Magdolna, a Kulturális és Innovációs Minisztérium államtitkára, aki felhívta a figyelmet az idei találkozó különlegességeire is, közöttük Alessandro Serra világpremierje, a *Tragédia – Oidipusz éneke* című előadásra meg a török–magyar kulturális évad részeként érkező két török produkcióra.

A megnyitón többen felidéztek a 2023-as Színházi Olimpia eseményeit, amelyek filmbemutatókon is megelevenedtek. „Ennyi külföldről érkezett előadás egyszerre még soha nem volt Magyarországon” – mondta a Színházi Olimpia kapcsán Vidnyánszky Attila, aki több momentumra is felhívta a figyelmet, például, hogy sikerült minden műfajt bekapcsolni a tánctól a bábművészetig, emellett Magyarország minden részéről, sőt, a határon túlról is bekapcsolódtak a színházak a hatalmas programfo-

lyamba. Hungarikum volt a színházművészeti hallgatók multinacionális közös előadása Madách művéből, *Az ember tragédiájából*. A direktor a MITEM kapcsán nagyon fontosnak nevezte, hogy az egymásnak sokszor ellentmondó nézetek és gondolatok is mindig teret kapnak: „Már az elején úgy döntöttünk, hogy ez egy nyitott hely lesz, itt vitatkozni lehet, párbeszédet lehet folytatni, nincsenek kötelező narratívák, nem kell kötelezően egyféleképpen gondolkozni a világról. Itt mindenki iránt tiszteletet tanúsítunk, ezt tudja mindenki, aki végigkövette az eddigi tíz évet. Elég végignézni azt a 297 előadást, amely nálunk megfordult eddig: mennyiféle ízlés, vélemény, esztétika jelent meg itt ezáltal. Bartókot tartottuk szem előtt, aki szenvedélyesen szerette a saját kultúráját, miközben képes volt befogadni a világot” – mondta Vidnyánszky Attila. Majd így folytatta: „Nem lehet komolyan venni magunkat, ha nem vagyunk kíváncsiak egymásra. Egy olyan világban, amelyben hidak és együttműködések szűnnek meg, kapcsolatok szakadnak meg, amelyben minden megkérdőjeleződik, ebben a világban hangsúlyosan fontos ráerősítenünk arra, hogy bizony mi párbeszédképzők vagyunk. Bízunk benne, hogy a magyar nézőkkel és a hozzánk érkező nemzetközi társulatokkal együtt ünnepelehetjük, hogy a színház nemcsak szórakoztatás, hanem annál jóval több: rítus, együttlét, költészet.”

A megnyitón bemutatták a Színházi Olimpia eseményeit megőrkítő reprezentatív kiadványt, és megnyitották a fesztiválvégi világpremier alkotójának, Alessandro Serrának a fotókiállítását is, amelyet a találkozó végéig látogathattak az érdeklődők a színház első emeletén.

A 11. MADÁCH NEMZETKÖZI SZÍNHÁZI TALÁLKOZÓ ELŐADÁSAI A NEMZETI SZÍNHÁZBAN

HOMÉROSZ NYOMÁN
ALEKSZANDER SZEKULOV
Odüsszeusz

Plovdiv Drama Theatre, Bulgária

Rendező: Diana Dobрева

(Bolgár nyelven, magyar és angol felirattal)

Az ókori görög mitológia, Homérosz eposzainak világát idézi vissza a 11. MITEM első előadásával a bolgár rendező.

Odüsszeusz a görög mitológiában Ithaka király, Laertész és Antikleia fia (felesége Pénélopé, fia Télemakhosz), aki leleményességéről és ravaszságáról ismert. Noha először örültséget színlel, hogy ne kelljen Trója ellen harcba szállnia, utóbb csavaros ötleteivel segíti a háború megnyerését. A tíz évig tartó trójai háború befejezése után még további tíz évig tart a haza vezető útja, ezt foglalja össze negyven napban az Odüsszeia című eposz.

Az előadás rendezőjének olvasatában az *Odüsszeusz* az ember önmagába, önmaga ellen, önmagán túlrta tartó utazásáról szól. A Trójába induló fiú nevét még ifjúsága aranyozza be. A szülőföldjére visszatérő felnőtt férfi hosszú bolyongása során már megtapasztalta az istenek haragját. De Ithaka nem az utolsó ki-

kötő annak, akit sorsa hőssé emel. Egy jóslat az ismert világ határain túli, utolsó nagy útra indítja. A parton ott áll Pénélopé – a nő, aki tudja, hogyan győzheti le az elválás fájalmát, megadva a szerelemnek a hozzá méltó egyetlen minőséget, az örökkévalóságot. Mert az utazásnak folytatódnia kell.

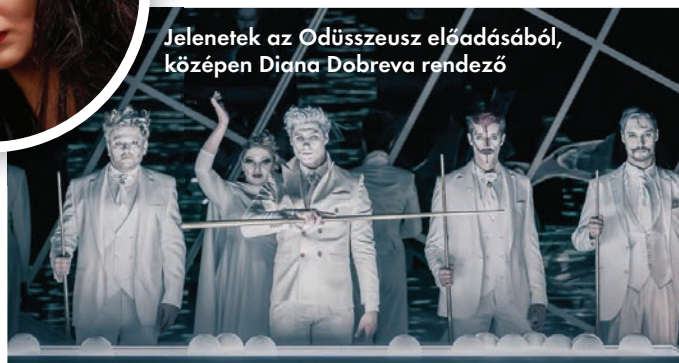
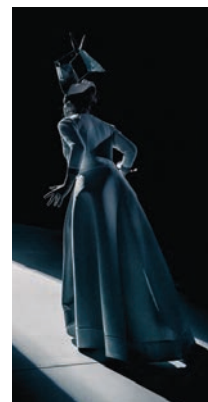
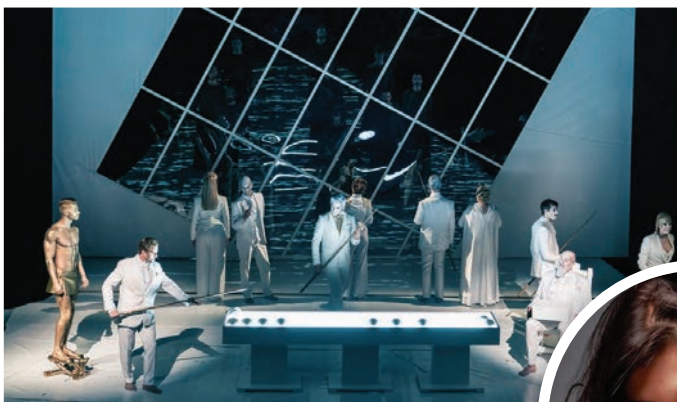
Az előadásban Kavafisz, Szeferisz és Ivan Metodiev versei hangzanak el.

*

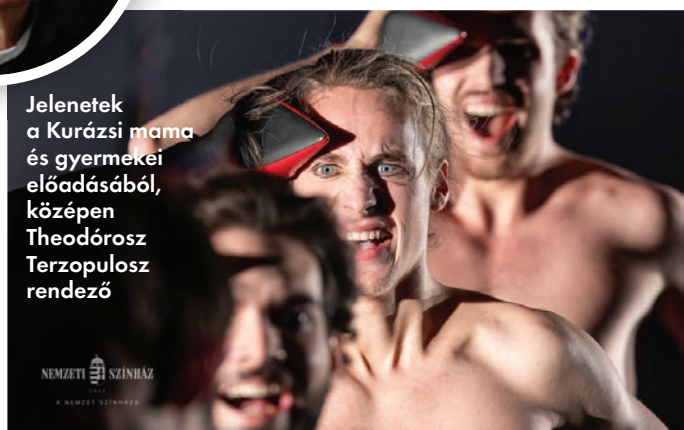
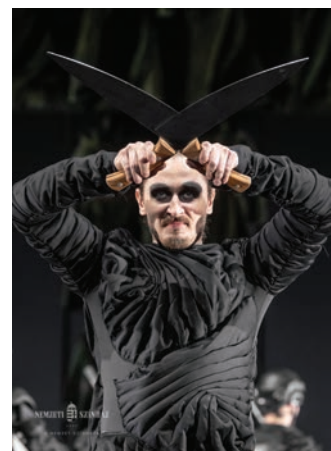
Óh, szent költészet, eltűnél-e hát / E prózai világból már egészen? „Az ideai találkozó motójában feltett kérdésre rögtön az első előadásból választ is kaphatott a fesztiválközönség, s ez a válasz egyértelműen így hangzik: nem! Gyönyörűséges, gondolatébresztő, szívet-lelket-szellemet megindító előadást nézhettünk végig ezen az estén, amely a költészet erejét is megmutatta – korokon átívelően. Diana Dobрева rendezése komplex és borzongatóan egyszerű is egyben. Következétesen végiggondolt emberi alaphelyzetből indul ki, amelyben az univerzális sorskérdések, a férfi-nő viszony és a különböző életértelmezések dilemmái bontakoznak ki előttünk. Odüsszeusz utazásait még talán sosem láthattuk ennyire XXI. századnak és spirituálisnak. Ugyanakkor nincs »trónfosztás«, a hős

hős marad, és a rendező nem fél a pátosztól sem, inkább újraalkotja számunkra a legendát. Persze fontos, hogy ebben a folyamatban nagyszerű alkotótársakra talált: mindenképpen ki kell emelni az előadás bámulatosan szép látványvilágát, amely döntően a világításra és a vetített grafikai megoldásokra támaszkodik (díszlet- és jelmeztervező: Míra Kalanova). Minden egyes kép sokrétűen megkomponált, miközben salangmentesen igazodik a történethez és a közölnivalóhoz, ebben az attitűdben az antik vagy a távol-keleti formalizmus is felsejlik. Annak ellenére lenyűgözi a nézőt a látvány, hogy gyakorlatilag egy-egy vörös fényű megvilágításon kívül szinte monokróm a színpadkép, s a pallószerű, hátrafelé emelkedő fehér díszletelemen csak fényjátékok idézik a tengert, a vihart vagy éppen az alvilágot. Reménytelen a színészeket felsorolnunk, de az Odüsszeuszt játszó Konsztantin Elenkov és a Teiresziasz szerepében feltűnt Szimeon Alekszjev nevét érdemes megjegyeznünk.” (Ungvári Judit értékelése az előadásról.)

Az előadás több alkalommal is elnyerte a STOBI Nemzetközi Színházi Fesztivál legjobb előadásának, legjobb rendezésének nagydíját, valamint ugyanitt díjazták az előadás mesteri technikai megoldásait is.

Jelenetek az *Odüsszeusz* előadásából, középen Diana Dobрева rendező

Jelenetek a Kurázi mama és gyermekei előadásából, középen Theodórosz Terzopulosz rendező

BERTOLT BRECHT **Kurázi mama és gyermekei**

Nemzeti Színház, Magyarország
Rendező: Theodórosz Terzopulosz
(A MITEM-en angol felirattal)

„A Nemzeti Színházban, a Kurázi mamával a modern emberhez szólok modern esztétikával, de érthető módon. Ma ismét háborúk sorozatát éljük, amelyek kitörésük első huszonegy órájában megdöbbennek minket, megráznak, aztán elfelejtjük, már nem érdekelnak bennünket. Azért készült ez az előadás, hogy általa az emlékezést segítsük, és éltsessük egy olyan rendszerben, amelynek gépezete teljes mértékben a felejtésre építi az emberi gondolkodást. A hibrid háború a felejtéssel karöltve jár, ezért fontos, hogy mindannyian tudatunkra ébredjünk, és lássuk, mi történik körülöttünk, meddig fajul az ember, mire képes az emberi

természet!” – mondja a *Kurázi mama és gyermekei* előadásról a világhírű görög rendező, Theodórosz Terzopulosz.

Theodórosz a színházi pályáját Brecht legendás színházában, a Berliner Ensemble-ben kezdte. „Ebben az előadásban az emberiség mindenkori háborúit, a mindennap tapasztalható erőszakot és pusztítást idézzük meg. Brecht epikus szövegének aktuális értelmezésén keresztül a mai valóságról is beszélünk, és átlépünk a disztópia metafizikai dimenziójába” – folytatja előadásértelmezését a rendező.

Bertolt Brecht a XX. század kimagasló, sokoldalú német színházi alkotója, aki közvetlenül a második világháború kitérése előtt, emigrációban írta meg később ikonikussá vált színművét, a *Kurázi mama és gyermekei* című, megrendítő erejű drámáját. Az ősbemutatót már a véres háború idején, 1941-ben tartották a zürichi Schauspielhausban. A tragikus példázatnak

is tekinthető darab főszereplőjének, a vakmerő (*kurázi*) markotányosnőnek sorsán keresztül a szerző a háború káoszában túlélni próbáló kisember drámáját helyezi középpontba.

Legalább ennyire fontos Brecht baljós előzetete, amely az egyetemes emberi lét önpusztító, végzetes hajlamára mutat rá. Erre az apokaliptikus jóslatra hívja föl Theodórosz Terzopulosz is mindannyiunk figyelmét: a napjainkban is döbbenetesen aktuális brechti történet egyes részleteit nagyító alá helyezve elemzi, reflektálva arra a háborús mechanizmusra, amelybe az emberiség újra és újra belesodródik. A történelem során állandóan ismétlődő háborúk összefonódnak az anyagi-politikai függőség problematikájával, a pénzzel, amely átveszi az uralmat szerelem, élet és halál fölött. Az utókor pedig majd egyre inkább beleéli magát abba a metafizikai rettegésbe, amelyet már a mai civilizáció is a saját bőrén érez.

Jelenetek a *Bakkhánsnők* előadásából, középen Theodorosz Terzopoulos rendező

EURIPIDÉSZ **Bakkhánsnők**

Nemzeti Színház, Magyarország
Rendező: Theodorosz Terzopoulos
(A MITEM-en angol felirattal)

Dionüszosz, a bor és mámor istene visszatér Thébába, hogy bosszút álljon Pentheusz királyon, aki nem hajlandó elismerni az ő isteni természetét. Dionüszosz őrzjögő bakkhánsnökké változtatja a város előkelő asszonyait. (Elnevezésük Dionüszosz latin nevéből, a Bacchusból származik, az ő szolgáit nevezik bakkhánsnőknek.) A nők végül Kitherón hegyére vonulnak, köztük van Agaué is, a király anyja, aki tébolyultságában saját fiát szaggatja szét.

„Dionüszosz és Pentheusz konfliktusa – az

ösztön és a logika konfliktusa. Amikor egyik sem képes mértéket tartani, az kegyetlen következményekkel jár az emberre nézve – mondja Euripidész *Bakkhánsnők* című drámájáról az előadás rendezője Theodorosz Terzopoulos. –Talán ez a legmélyebb valamennyi görög tragédia közül. Egy igen fontos ontológiai kérdés tesz fel – mi is az ember?”

Az antik görög drámairás kiemelkedő szerzőjének, a Kr. e. V. században élt Euripidésznek egyik utolsó műve a *Bakkhánsnők*, melyet csak halála után mutattak be az athéni drámaversenyen, saját fia előadásában, és ezzel el is nyerte az első díjat. A későbbi korokban számos vitatott értelmezés, feldolgozás készült belőle, ám egyértelműen a klasszikus görög kor egyik legismertebb alkotása: a görög tragédia forrását jelentő Dionüszosz-kultusz egyetlen színpadi

emléke. Wolfgang Goethe szerint Euripidész legjobb műve.

A görög Theodorosz Terzopoulos a világszínház egyik nagy mestere. Négy évtizedes munkásságát a *Bakkhánsnők* kezdté, mikor megalapította Attis elnevezésű, újító, kísérletező társulatát, és azóta is az antik görög színház mai megszólaltatásának lehetőségeit kutatja. A színházról és a színészképzés munkamódszeréről megjelentetett, *Dionüszosz visszatérése* című könyvét tucatnyi nyelvre lefordították. Kezdeményezésére, több kiváló színházi alkotó (köztük Robert Wilson, Heiner Müller, Jurij Ljubimov, Szuzuki Tadaszi) részvételével indult útjára 1996-ban a kortárs színházi fesztiválet egyik legnagyobb formátumú rendezvénye, a Színházi Olimpia.

Devecseri Gábor fordítása nyomán a szövegek könyvet írta Kozma András.

CSEHOV Sirály

Zero Point Theatre, Görögország

Rendező: Szavvasz Sztrumposz

(Görög nyelven, magyar és angol felirattal)

A *Sirály* talányos, nyitott szerkezetű mű. Az alkotóknak le kell ereszkedniük az anyag leg-sötétebb bugyraiba, hogy rácsodálkozzanak Csehov művének gazdagságára, sokrétűségére. Úgy kell olvasni a művet, hogy a szöveg magvából kiindulva fel lehessen tárni annak minden belső összefüggését. Csehov a *Sirály*val erre a közös útra hívja az alkotókat, hogy a szövegben kalandozva felszínre hozzák a benne rejlő nemesfémeket. Mi mást tehetünk tehát, mint hogy igent mondunk, és elfogad-

juk a meghívást. Csehov művei az átmenetről szólnak. Olyan időkben íródtak, amikor a világ épp összeomlóban volt, és már látszottak az új világ születésének jelei. A megváltás azonban ezúttal is elmarad, az emberi lét bonyolult kérdései továbbra is megválaszolatlanok.

Csehovnál a lét és a történelem küzdelmének lehetünk tanúi. Ebben a konfliktusban szabadulnak el az indulatok, torzulan el a vágyak, siklanak ki az emberi érzelmek, gondolatok. Trepljov saját magának suttogva feltett kérdése, a „Ki vagyok? Mi vagyok én?” fülsiketítően visszhangzik, mindannyiunkhoz szól. Kicsoda az ember átmenet idején, amikor semmi sem mehet tovább a régi kerékvágásban, nem is stagnálhat, amikor már csak az utópikus távlat felé ugrás vihet előre, csak ezáltal menthető meg az

emberben rejlő emberi? (A rendező gondolataiból) „Az előadást a 2022/2023-as évadban a legjobb alakítás díjával és a legjobb fiatal színésznőnek járó díjjal jutalmazta a Görög Színi- és Előadóművészeti Kritikusok Szövetsége. A honi kritikák megfogalmazása szerint: „Zero Point Theatre-beli adaptációja és rendezése, David Malteze kiváló fordításában magasba repíti a *Sirály*t [...] Az átmenet dinamikáját kidomborító rendezés új életet lehel a régibe, régi ízt ad az újnak.” (Leandrosz Polenakis, *Avgi napilap*)

„Szavvasz Sztrumposz koreográfiája és rendezése ragyogó, a színészi munka kiváló. Az előadás élethűen jelenítette meg Csehov nagyszerű elképzelését. Egyedülálló előadás, a közönség egy élő dokumentumfilmben érezheti magát.” (Ejrini Ajvaljotu, *CatisArt*)

Aia

AZ ARANYGYAPJÚ
MÍTOSZA ALAPJÁN

Sota Rusztaveli Színház

és Film Állami Egyetem, Georgia

Rendező: Tata Tavdisvili & Tato Geliasvili

(Szöveg nélkül)

Az *Aia* előadás ősi mítoszokon és balladákon, azaz kiterjedt ezoterikus, rejtett tudáson alapul. A kolkhiszi világ sokszínűségének

köszönhetően a korabeli események – az energia- és információátadás terhére – érdekesítő, metaforikus testbeszédre fordíthatók le. (Kolkhisz a Fekete-tenger partjainál fekvő ókori királyság volt a mai Grúzia területén.)

A darab a fantasy műfajával kísérletezve a természet erejének jelentőségére mutat rá, ahol Médeia az információ közvetítője, és egyben természetfeletti tulajdonságok hordozója. Az előadás célja, hogy a társadalmat ráébressze a természet személyiség- és képességalkító ha-

tására, és hogy emlékeztessen, honnan származunk. Az előadás szereplői az ebben a mítoszban rejlő energiát és erőt keresik és alakítják át a test genetikai kódjának megfelelőjévé. A korabeli világ a mai sajátos nézőpontunkból jelenik meg a színpadon, a jelen állapotunkhoz vezető valós, illetve elképzelt tényekkel. Zeneszerző: Michél Zaqidze. Díszlet- és jelmeztervező, koreográfus, dramaturg: Tata Tavdisvili és Tato Geliasvili. Az előadás elismerései: A legjobb színészi alakítás díja, WTEA Peking, Kína; Guilin, Kína.

SAMUEL BECKETT

Godot-ra várva

Emilia Romagna Teatro Fondazione,

Teatro Nazionale, Olaszország

Rendező: Theodórosz Terzopulosz

(Olasz nyelven, magyar és angol felirattal)

Theodórosz Terzopulosz görög rendező Beckett leghíresebb művét állítja színpadra: nála a *Godot-ra várva* lencseként működik, amellyel megfejthető a bennünk és rajtunk kívül is létező *Másik*, aki ellentéteket gerjeszt: állati vágyat és isteni minőséget, örületet és álmot, önkívületet és rémálmokat. Az előadás az emberi humánus megkérdőjelezése.

A színpadon két fiatal előadóművész és a három legérettebb, legérzékenyebb olasz színész látható; a zenét Panaiotisz Velianitisz, a számítógépes zene egyik görög úttörője jegyzi.

A *Godot-ra várva* „a világ romjain” játszódik, egy hozzánk többé-kevésbé közeli jövőben, amelyben begyógyulatlan minden jelenlegi és múltbeli seb. Ugyanez érvényes a várakozásokra is... Az emberi létnek ezen a határán melyek a minimumfeltételei az élhető, emberhez méltó élet újraindításának? A *Godot-ra várva* két lehetséges választ kínál. Az első, hogy kommunikáljunk és együtt éljünk az előttünk álló Másikkal minden akadály ellenére, akkor is, ha az akadályok félelmetesnek tűnnek. A második, hogy kommunikáljunk a

bennünk lévő Másikkal, az elfojtott vágyak és félelmek, az elfelejtett érzékek és ösztönök e kifürkészhetetlen, sötét területével, az állati és az isteni régiójával, ahol megszülethet az örület, az álmom, a láz- és a rémálom is.

Az utat próbáljuk megtenni a bennünk lévő és a kinti Másik felé, szembenézve magunkkal, illetve eltávolodva magunktól. Ezen az úton igyekszünk járni nap mint nap. Mire várva? A halál béklyóitól való szabadulásra? A találkozásra az Emberivel, arra, hogy ember többé ne alázzon meg embert? A Semmire vagy a Várakozásra, ahogy gúnyosan Beckett mondja? De elképzelhetjük-e az emancipált embert anélkül, hogy lebontanánk falainkat, amely elválasztja a „belső” a „külsőtől”? A Walter Porcedda, GliStatiGenerali kritikusa 2023-ban a darabról: „Meg kell jegyezni, hogy Terzopulosz rendezésének fő értéke abban rejlik, ahogy folyamatosan szétszedi és átrendezi Beckett szövegét, pontosabban semlegesíti közismert olvasatait, és visszavezeti őket a szöveg igazságához. Értékes, és egyben ritka látni, hogy hogyan tudja egy rendező magát a szerző szolgálatába állítani, letisztítva és felerősítve a mondanivalót; sőt, megvilágítva a szerző következetességét a világban, a történelemben, a mai társadalomban.”

Az Enrico Fiore, Controscena, ugyancsak 2023-ban: „A görög rendező Beckett szövegét felhasználja, átalakítja, egy művészeti installáció verbális tartóoszlopává teszi, amely a

vérsző emberiséget ábrázolja, a megfeszített emberiséget, amelyben a szöveg a lélekbe vert, nyomasztó ürességről szóló szavak; amelyben a beszéd nem párbeszéd, hanem egy megválaszolatlan kérdésekből álló, szavakon túli monológ. (...) Terzopulosz *Godot-ra várva* előadása színházi gépezet, arra ösztönzi a néző tekintetét, hogy átadja magát a színészek és a színpadi tér által meghatározott, beteljesületlen várakozásban kibontakozó kompozíciónak.”

A Nicola Arrigoni, Sipario: „Egyértelmű, hogy a nemzetközi rendezés mesterének számító görög rendező úgy döntött, játszmára hívja Beckettet. Mikor a függöny felmegy, négy kisebb négyzetre osztott szerkezetet látunk a »színpad nevű hely« közepén. Ezek nincsenek egymástól hermetikusan elválasztva, áteresztik a fényt, amely keresztet rajzol e különös, lapos Kába-kő közepére.”

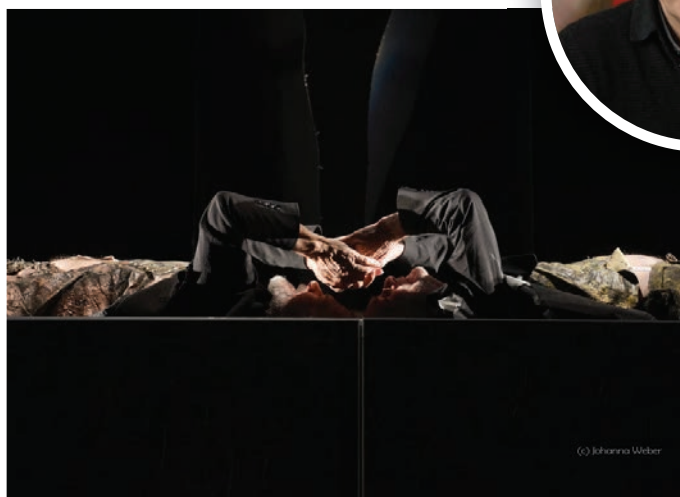
*

A színtársulatról: Az ERT Emilia Romagna Teatro Fondazione olasz nemzeti színház Valter Malosti vezetésével, amely már közel kétszáz előadást hozott létre az olasz és a nemzetközi színházi élet mestereivel, de fiatal rendezőkkel és társulatokkal is rendszeresen dolgozik. Az ERT előadásait a legrangosabb színházakban és fesztiválokon mutatták be Olaszországban és világszerte. Székhelye Modenában van, de összesen hét színházzal működik együtt Bolognában, Cesenában, Vignolában és Castelfranco Emiliiában.

Jelenetek a *Godot-ra várva* előadásából, középen Theodórosz Terzopulosz rendező

(c) Johanna Weber

(c) Johanna Weber

(c) Johanna Weber

Jelenetek az Anna Karenina előadásából, középen Rimás Tuminas rendező

LEV TOLSZTOJ

Anna Karenina

Gesher Színház, Tel-Aviv–Jaffa, Izrael

Rendező: Rimás Tuminas

(Héber nyelven, magyar és angol felirattal)

„Hová tűnik a fájdalom, ha a test felépül? Lehet, hogy a boldogság csupán a félelem és a szenvedés hiánya? – tesszük föl magunknak Tolsztoj kérdéseit a regény olvasásakor – vallja a darab rendezője. – Prédikálás, kioktatás, bizonygatás helyett a látszólag sötét, súlyos, komor dolgokra fényt derítve szólítom fel a közönséget valamiféle igazságkeresésre. Kitartóan kell válogatnunk a szavak meddőhányóiból, hogy felmutassuk a drágaköveket: a szeretet, a jóság, az isteni gondviselés, a minden korban egyetemesen fontos értékek csillogását. Világszerte olvasták ezt a regényt, és arra jutottak az olvasók, hogy tragikus az orosz irodalom: az ottani nők vonat alá vetik magukat, boldog családapák öngyilkosságot fontolgatnak, fiatal katonatisztek golyót akarnak röpiteni a fejükbe. Ha így olvassuk, bizony, reménytelen történet. Ám ha felütjük a regény zárómondatát, ezt találjuk benne: »... (életem) percei nemcsak hogy nem értelmetlenek, mint azelőtt voltak, de kétségtelen, értelmük van: a jó, amelyet elég erőm lesz beléoltani.« Nem a feltétlen és határtalan boldogság zárszava ez, de talán reményt keltő.”

A Gesher Színházról: a színházat 1991-ben alapította Jevgenyij Arje (1947–2022) rendező egy orosz szintársulattal, akik művészi szabadságra vágyva kivándoroltak Moszkvából Izraelbe. Fennállásának első tíz évében a világ kevés kétnyelvű színházának egyikeként működött: minden darabot héberül és oroszul is színpadra állítottak. Ma a Gesher Színház kizárólag héberül játszik, de továbbra is szoros kapcsolatot ápol az orosz kultúrával, annak kulturális örökségével.

Az évek során a Gesher Színház Jevgenyij Arje művészeti igazgató vezetésével az izraeli kulturális életben és nemzetközi szinten is előkelő helyre került. Fennállásának harminckét éve alatt több mint száz színházi előadást hozott létre, amelyekkel számos díjat nyert, továbbá a világ legjelentősebb színházaiban és fesztiváljain szerepelt. Nevéhez méltóan (jelentése héberül: híd) a Gesher Színház céljának tekinti, hogy integráló erő legyen az izraeli multikulturális társadalom számára, támogassa a fiatal színházi tehetségek új nemzedékeit és a zsidó irodalom ismert szövegei mellett a világ klasszikusaiból álló repertoárt játsszon. Mindezt megalkuvást nem ismerő, kiváló művészi színvonalon teszi, folyamatosan új színházi formanyelvet keresve.

A rendező gondolatai az előadásról: „Miközben Lev Tolsztoj *Háború és béke* című művének színpadi változatán dolgoztam, tudtam, hogy nem hagyhatom figyelmen kívül másik művét, az *Anna Kareninát* sem. Nagyon különböző szövegekről van szó, más mozgátja a cselekményüket, más hatások érik a szereplőket. Az egyikben külső erők munkálnak, és Tolsztoj alapvető kérdéseket vet fel ezekhez: Mi az oka mindennek? Ki és hogyan befolyásolja a jó és a rossz működését? A másik regény cselekményét a szereplők viszik előre, ők maguk a világot romboló és teremtő, megsebző és gyógyító erő. Az *Anna Karenina* és a *Háború és béke* hőstípusa viszont hasonló: az igazságot, az egyetlen egyetemes, és békéhez, megbékéléshez, jósághoz, boldogsághoz vezető igazságot kereső ember. Ez az igazság persze fellelhetetlen, így a hős, illetve hősnő örökkön, vagy legalábbis emberi ereje fogytáig kutatja.

Anna Kareninát hagyományosan a körülmények áldozatának szokás tekinteni: olyan férfihoz ment hozzá, akibe nem szerelmes, egyhangú,

unalmas életét kizárólag a fia iránti érzések tiltik ki, így a Vronszkij kavarta forgószelel, noha romba dönti megszokott életét, tulajdonképpen életmentő: kiszabadítja Annát a fogságból. Távol áll tőlem az az értelmezés, amely szerint Alekszej Karenin sótlan, száraz gazfickó, aki ketrecbe zárta szegény Annát, a ragyogó, boldogtalan angyalt. Ellenkezőleg, Annát egydimenziós lény helyett minden nőtípus megtestesítőjének látom: egyesíti magában a gyengéd anyát, a házsártos feleséget, a végtelenségig féltékeny szeretőt; másokkal nagylelkű, kedves, közben mohón féltékeny nő. Fény és sötétség, fájdalom és gyönyör elválaszthatatlan a személyiségében. Új boldogságát előző élete romjain próbálja felépíteni, közben azonban az abszurditásig durva, kegyetlen, nincs tekintettel mások érzéseire. Kitty, Dolly, Vronszkij, Karenin, Szergej mind Anna bájának áldozatai; valamennyiben követik őt, behódolva csáberejének, szépségének, ám minél beljebb húzza őket a maga világába, annál egyértelműbbé válik, hogy az övé egy sötét, szenvedéssel teli birodalom. Tolsztoj regényének dús cselekménye azonban nem engedi, hogy kizárólag a szadomazochista Karenina-vonalra figyeljünk: a szerző és a szereplők is távolabbra, magasabbra törekednek, rámutatva, hogy bár az egy és oszthatatlan igazság nem lelhető fel, keresni azért örök feladat.”

A regény megfilmesítésére, illetve színpadra állítására irányuló kísérletek általában Anna öngyilkosságával zárják le a cselekményt, noha Tolsztoj egy egész résszel továbbírta a művet. A hátralévő tizenkilenc fejezet főképp Konsztantyin Levin lelki útkeresését ábrázolja. Levin az aszkézisen és szerelmi csalódáson át jut el önmagához, a szabadsághoz, hogy kimondja és valóra váltsa gondolatait, vágyait. Belső zavarodottságát visszaadni, megformálni, eljátszani, mellőzve a végtelen önmarcanogolást, rendkívüli feladat.

Jelenetek
A Mester és
Margarita
előadásából,
középen
Alekszandar
Popovszki
rendező

MIHAIL BULGAKOV
A Mester és Margarita
Nemzeti Színház, Magyarország
Rendező: Alekszandar Popovszki
(A MITEM-en angol felirattal)

A *Mester és Margarita* című regény annak ellenére, hogy a XX. század 30-as éveiben, Sztálin vaskezű uralkodásának ideje alatt íródott, csak a 70-es években jelenhetett meg teljes terjedelmében, hiszen amennyiben a regény a titkosrendőrség kezére kerül, az valószínűleg az író, Mihail Bulgakov vesztét okozta volna. Az elvárt szociális realizmussal szemben, *A Mester és Margarita* fényévnyi távolságra van az akkori állami rendeletben előírt irodalmi stílustól.

Ivan Nyikolajevics Hontalant, a költőt alsóneműben és feszülettel a nyakában beviszik egy moszkvai elmeegógyintézetbe. Teljesen összezavarodva magyarázza az orvosnak, hogy

találkozott az ördöggel, akinek köze van egy irodalmár lefejezéséhez – persze senki sem hisz neki. Ivant a cellájában, titokban felkeresi a rejtélyes Mester, aki ugyancsak páciens, és aki ismeri Poncius Pilátus történetét... Az elmeegógyintézetben kívül az ördög, Woland és társai garázdálkodnak Moszkva utcáin, a színházban elegáns ruhákat osztanak, és pénz hullik az égből – a ruhák eltűnnek, és mindenki meztelenül bolyong a városban, a pénznek szintén nyoma vész... Megjelenik a Mester szerelme is, aki alkut köt Wolanddal... Sokrétű, szövevényes, titokzatos és magával ragadóan varázslatos Mihail Bulgakov regénye, *A Mester és Margarita*.

„A moszkvai, bulgakovi világból a rendszer nyomasztó voltának a megmutatása a fontos számunkra. Az előadást megszabadítottuk a regény »kommunista« vonalától. Ma a liberális kapitalizmus rendszerében olyan világban

élünk, amelyben sok a félelem, a frusztráció. A nézők fel fogják ismerni a rendszert, és benne önmagukat” – részletezi Alekszandar Popovszki rendező.

A regényt olvasva könnyedén váltunk idősíkot, helyszínt, gond nélkül repülünk képzeletünkben Margaritával Moszkva felett Woland kísérteties báljára. Ez a szabad átjárás időn és téren, a váltások a valóság és az irreális között a színpadon is megvalósulnak. Hogy miként? Az előadást látva ez is kiderül.

Szereplők: A Mester: Trill Zsolt; Margarita: Szász Júlia, Katona Kinga; Woland: Bordás Roland; Korovjov: Kovács S. József; Azazello: Rác József; Behemót: Szép Domán; Hella, Eladónő, Nő: Barta Ágnes; Berlioz, Rimszkij: Kristán Attila; Ivan: Mészáros Martin; Stravinski, Kajafás: Schnell Ádám; Jesua: Berettyán Sándor; Pilátus: Rátóti Zoltán; Sztjopa: Szarvas József; Varenuha, Rjuhinn: Tóth László.

HORACE MCCOY
REGÉNYE ALAPJÁN

A lovakat lelövik, ugye?

Tbiliszi Színházi Központ & Liberty Színház,
Georgia – Rendező: Avtandil Varszimasvili
(Grúz nyelven, magyar és angol felirattal)

Maratoni táncversenyt hirdetnek, kifulladásig: az utolsó talpon maradó páros nyer. A maratont a tévé is közvetíti. Kíméletlen küzdelem kezdődik. A versengés során nem csak a résztvevők kimerült teste, hanem eltorzult lelke is elénk tárul. A maratont: mai életünk arca. Ez a maratont mindannyiunkat megráz és padlóra küld.

Az előadás az év legjobb darabja, az év legjobb rendezése (Avtandil Varszimasvili), az év legjobb művésze (Sota Bagasvili), az év legjobb jelmeztervezése (Theo Kukhianidze), valamint az év legjobb koreográfiája (Marjam Alekszidze) kategóriában is díjat kapott.

Neron Abuladze *A lovakat lelövik, ugye?* előadásáról írja: „Előttünk egy önálló, átgondolt grúz dramaturgiai alap, rajta a lesújtó valóság. Avtandil Varszimasvili, a színházi szöveg és a színházi előadás alkotója ismét keserű szájízvel gondolkodtat el minket modernségünkéről, mindennapjainkról, ezúttal nyíltan, mindenféle közvetett körítés nélkül. A színházi kép korszerű, televíziós. A műsort és a résztvevőket legfőképpen érdeklő nyereséget széles körben reklámozták: a győztes páros 100 000 grúz larit vihet haza. Négy részt vevő páros történetéből egy sokrétű, összetett társadalom képe rajzolódik ki. A párbeszédet ügyesen, gördülékenyen megírták, egymást követő és párhuzamos jelenetsorok váltakoznak, a kompozíció és a művészi szerkezet logikus kombinációból áll össze. A két felvonásban előadott történetek oly valóságosak, hitelesek és átékelhetők, hogy a közönséget a színháztól elválasztó határvonal megszűnik létezni.

A színházi előadás négy terének, avagy szimbolikus istállójának ajtajai nyílnak, a cselekmény különböző pontjain egy-egy házaspár meséli el a történetét. A szereplők egyéni portréi végül csoportképekké állnak össze. Az érzelmi nyomás egyre nő, a feszültség a tetőfokára hág, a kidőlt résztvevők lassan levonulnak a pályáról, a műsor a végéhez közeledik. A végkifejletben a társadalmi lét teljes súlyával nehezedik a nézőre. Minden mondat szándékosan pőre, nyers, kíméletlen hatású.

A rendező még a zárójelenetben sem hagy számunkra akár csak mákszemnyi optimizmust... Az egyik hősnő a végsőkig kitart, nem esik el, állva marad – mint balsorsú ló a leesett nyergét, úgy vonzolja magával a kidőlt férjét. Az előadásnak vége, a közönség elgondolkodva hagyhatja el a nézőteret. A cél megvalósult: a rendező lelkük mélyéig megrendítette a nézőket, elvette a nyugalmukat.”

Jelenetek A lovakat lelövik, ugye? előadásából, közepén Avtandil Varszimasvili rendező

KATONA JÓZSEF

Bánk bán

Nemzeti Színház, Magyarország

Rendező: Vidnyánszky Attila

(A MITEM-en angol felirattal)

„A *Bánk bán* zseniális alkotás, a leginkább színpadra írt mű nagy klasszikusaink – *Csongor és Tünde* és *Az ember tragédiája* – közül. Ahogyan Shakespeare, Katona sem csak filozofál. A nézőből együttérzést, azonosulást, szeretetet, megvetést és gyűlöletet kiváltó szereplők sokaságát vonultatja fel. Ma is érvényes, magával ragadó, zsigerileg átélhető, végsőkéig feszített konfliktusokból építi fel a drámai kompozíciót” – mondja Vidnyánszky Attila rendező. „Évezredes Kelet és Nyugat

közé szorultságunk, köztes létünk életérzése, történelmi konfliktusaink örök ismétlődése, meg nem értettségünk és kibékíthetetlenégünk a világgal – sorjáznak a bennünket máig foglalkoztató kérdések, amelyeket a *Bánk bán* sorra felvet. De Katona nem válik didaktikussá, hanem a szerelem, a hűség, a csábítás, az árulás, a hazaszeretet, a hatalom, a politika megannyi szálából alkotott megrendítő történetet – fogalmazza meg Vidnyánszky Attila, aki a 2002-es és a 2017-es verzió (valamint az Erkel-opera többszöri színrevitele után) után újra megrendezte a *Bánk bán* a Nemzetiben. – Amikor 2002-ben foglalkoztam a művel, az az érzet munkált bennem, hogy a világ változóban van. A világ pedig mostanra – gyökeresen és visszavonhatatlan-

nul – megváltozott, ezért is döntöttem úgy, új előadást készítek új gondolatokkal, ezúttal fiatalokkal. És nekünk, magyaroknak megint újra kell gondolnunk a bennünket ezer éve feszítő kérdéseinket megosztottságról, szét-húzásról, gyűlöletről, amelyet nemzedékek nemzedékekre örökítenek.”

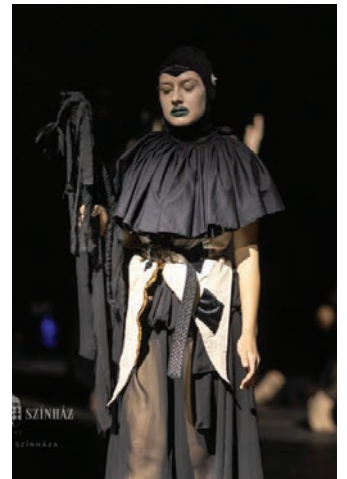
Főszereplők: Bánk bán: Berettyán Sándor; Gertrudis, királyné: Ács Eszter, Szilágyi Ágota; Melinda: Barta Ágnes; Ottó: Herczegh Péter; Biberach, egy lézengő ritte: Szabó Sebestyén László; Bendeleiben Izidora, türingiai leány: Szász Júlia, Martos Hanga; II. Endre, a magyarok királya: Berettyán Nándor; Tiborc, paraszt: Kristán Attila; Petur bán: Mészáros Martin; Mihály bán: Rubold Ödön; Simon bán: Szép Domán; Myska bán: Madácsi István.

Jelenetek a *Bánk bán* előadásából, középen Vidnyánszky Attila rendező

Jelenetek Az ember tragédiája előadásából, közép-
pen Tata Tavdisvili és Tato Geliasvili, a rendezők

TATA TAVDISVILI & TATO
GELIASVILI

Az ember tragédiája

Madách Imre: Az ember tragédiája
Sota Rusztaveli Színház és Filmművészeti
Állami Egyetem, HOI Társulat, Grúzia
Rendező: Tato Geliasvili
és Tata Tavdisvili

A grúziai Sota Rusztaveli Színházi és Filmművészeti Állami Egyetem alkotócsoportja immár másodszor érkezett Budapestre Madách remekművének feldolgozásával. Az

ember tragédiája Ūr színét a Magyarországon rendezett Nemzetközi Színházi Olimpia keretén belül, a Madách Projekt 2023 részeként mutatták be. A projekt tapasztalataiból ihlet merítve az intézmény úgy döntött, hogy a következő szemeszterben a teljes művet színre viszi, ezúttal egy egész estés fizikai színházi produkció formájában.

Az ember tragédiája / Az ember bukása című előadás az élet lényegét kutatja, a szereplők, minden akadály ellenére, cselekedeteik által az élet, a remény és a küzdelem fő céljait próbálják megérteni. Ennek része a kísértés is mint az ember önmegismerésének egyik módja. A

mozgás eszközeinek segítségével elbeszélt cselekmény az örökös küzdelem motivációi és az emberi ösztönök közötti „nagy utazást” mutatja be. A szereplők minden nehézség közepette megpróbálják megérteni a küzdelem és a remény lényegét, miközben az emberi mélységek utópisztikus rétegeibe merülnek le, a konkrét helyzeteket általánossá nagytítják, a felvetett kérdések segítségével pedig kiváltják a nézők együttérzését. A képzelet révén születő absztrakció az emberi élet fő irányvonalait rajzolja ki: egy utalásokból álló hálót alkotva, a maga módján keresve a lét rejtélyeinek megfejtését. Fizikai színházi előadás, szöveg nélkül.

ALESSANDRO SERRA

Tragédia – Oidipusz éneke

Sardegna Teatro, Teatro Bellini Napoli,
ERT Emilia Romagna Teatro Fondazione,
Fondazione Teatro Due Parma,
Olaszország – Világpremier
Rendező: Alessandro Serra
(Grékó – calabriai görög – nyelven, magyar
és angol felirattal)

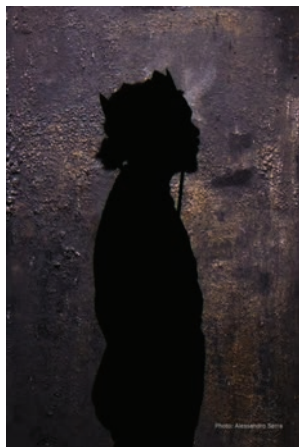
Szophoklész, Euripidész, Arisztophanész, Seneca művei és más források alapján a darabot írta és rendezte Alessandro Serra, aki színpadi műve értelmezéséhez azt javasolja, hogy induljunk ki Artaud könyörtelen vízióiból: „Ostobaság a tömeg szemére vetni, hogy nincs érzéke a fennkölt dolgokhoz, miközben a fennkölséget összeke-

verjük formális, ráadásul régóta kimúlt megnyilvánulásával. Merem állítani, hogy ha a tömeg ma nem érti az Oidipusz királyt, akkor erről az Oidipusz király tehet, nem a tömeg.”

Hogyan magyarázzuk az Oidipuszt a kortárs közönségnek eredeti rendeltetése szerint, azaz farmakoszkné? Egy bűnbaknak kikiáltott ember, akit elűztek saját városából, mely azelőtt királyának tartotta őt. Hogyan tehetjük Szophoklész mindenki számára befogadhatóvá? Hogyan végezzük el a polisz és a szent értékek elvesztését követő gyászunkát? Hogyan szabadítsuk meg Oidipuszt a büntudattól? Oidipusz, a polisz szerencsés megmentője megold egy gyermekeknek való feladványt. Oidipusz, a vérfertőző apagyilkos. Oidipusz rettenthetetlenül igyekszik megismerni önmagát. Oidipusz

elveti az isteneket és a látnokokat. Oidipusz leás a családfája rothadó gyökeréig, megismeri önmagát, majd kiszúrja a saját szemét. Nem önbüntetésül, hanem hogy prófétaként lásson. A külvilág látásától megfosztott Oidipusz végül megleli az útját, közben nem veszíti el emberi sebezhetőségét. A sötétben bolyongva keresi a fényt. Vezető nélkül indul az Eumenidáknak oly kedves liget felé, majd fényes villanással felmegy az istenekhez, Krisnához hasonlóan szabadul ki az anyagi világból.

A kivételes olasz színházi alkotó, Alessandro Serra a görög antikvitás felfedezésére hívta a nézőket. A rendező, író, scenográfus, fénytervező az antropológia, a fotó és a film érintésével jutott el a színházhoz, viszonylag késői pályakezdését zajos sikerek követték világszerte.

Jelenetek a Tragédia – Oidipusz éneke előadásából, középen Alessandro Serra rendező

Anne Frank naplója

Kassai Nemzeti Színház, Balett-társulat,
Szlovákia – Rendező: Ondrej Šoth
(Szlovák nyelven, magyar és angol felirattal)

Egy zsidó család igaz története, amely a második világháború alatt Amszterdamban bujkált, majd röviddel a háború vége előtt a náci népi-irtás áldozatává vált. Anne Frank naplójában megörökítette a bujkálás alatti életet.

Annelies Marie Frank a második világháborúban tizenhárom éves korától két évig rejtőzködött családjával egy amszterdami lakóház hátsó traktusában. Nem sokkal a háború vége előtt a náci rezsim áldozata lett. Anne 1942. június 12-étől 1944. augusztus 1-jéig rögzítette az eseményeket, mindent feljegyzett, ami körülötte történt, bujkálásának minden napját megörökítette. Amikor 1944 márciusában értesült a Radio Oranje felhí-

vásárról, hogy feljegyzéseket várnak történeti gyűjteményükbe, elkezdte könyvbe foglalni jegyzeteit. Az eredeti jegyzetek jelentős részét sikerült is átírnia. A záró bejegyzés után néhány nappal azonban a katonák rájuk találtak, Annét és családját koncentrációs táborba hurcolták. Egyedül Anne apja, Otto Frank élte túl a háborút. A feljegyzéseket neki sikerült megőriznie, a későbbiekben ő gondoskodott a kiadásukról is.

Jelenetek az Anne Frank naplója előadásából, középen Ondrej Šoth rendező

Jelenetek
a Mítikasz-
csúcs
előadásából,
középen
Jan Fabre
rendező

Mítikasz-csúcs (AZ OLÜMPOSZ TETEJÉN)

*Troubleyn Laboratorium, Antwerpen,
Belgium – Rendező: Jan Fabre
(Angol nyelven, idegen nyelvű betétekkel,
angol és magyar felirattal)*

A *Mítikasz-csúcs* előadása az Olümposz legmagasabb csúcsát, a Mítikaszt mutatja be. Jan Fabre rendezésében helyszíneként Antwerpen, Belgium szolgál. Az előadás angol nyelven zajlik, de tartalmaz rövid olasz, német, horvát, gael és francia nyelvű betéteket, valamint angol és magyar feliratot. Nyolc órán át tart, szünet nélkül.

Az istenek az Olümposz hegyén élnek,

melynek a görög szó szerinti jelentése: orr. Az istenek itt minden illatot érzékelnek, amelyet az alatt, a völgyben lakó emberek árasztanak feléjük. Az emberek gyógynövényeket, állatokat és más embereket is áldoznak itt. Fegyvert kovácsolnak és háborúznak. A háborúnak, a halálnak szaga van, a szerelemnek illata. A háború szaga és a szerelem illata is jelen van ezen a hegyen.

Az istenek élvezik a világ illatát. Házigazda az elbűvölő genderfluid isten: Dionüszosz. Ünnepel mindent, ami emberi: szeretetet, békét, egységet, tiszteletet (röviden: sz.b.e.t.), de ezek ellenkezőjét is: gyűlölködést, széthúzást, megvetést. Ebben az előadásban megvalósulhat a gyönyörű álom, a gonoszságra készítő

gyász, a boldog szerelem és a borzalmas fájdalom is. Rég halott hősök jelennek meg és kelnek életre. Például Oidipusz, aki végzetet elöl menekülve rohant vesztébe, önnön szemét kivájva. De vajon tényleg vak? És lánya, Antigoné, a történelem első anarchistája, hogyan látja világunkat? Prométheusz is feltűnik: az ember, aki fel mert mászni a Mítikaszra. Aki fel akarta szabadítani az emberiséget, s ezért szörnyű árat fizetett. Mit üzennek nekünk sok évszázad gyötrelmei után?

A *Mítikasz-csúcs* (*Az Olümposz tetején*) színpompás, illatos előadás, sírszéli mulatozás, a szépség és szenvedély ünnepe, miközben a világ a vesztébe rohan. Rituális játék is egyben: arra készítenek, hogy belegondoljunk a jövőnkbe.

LEV TOLSZTOJ

Háború és béke

Isztambuli Városi Színház, Törökország

Rendező: Alekszandar Popovszki

(Török nyelven, magyar és angol felirattal)

A divatos társasági hölgy, Anna Pavlovna Scherer a szentpétervári arisztokrácia tagjainak nagyszabású összejövetelét tartja. Mások mellett jelen vannak a Rosztov család tagjai: Ilja Rosztov, felesége, Natalja, gyermekeik, Nyikolaj és Natasa, valamint unokahúga, Szonya; Vaszilij Kuragin és gyermekei,

Heléna és Anatol; a nemrég nősült fiatal Andrej Bolkonszkij... Az est fő témája a közelgő háború.

Napóleon francia császár hamarosan bevonul Oroszországba, ami évekre megváltoztatja az országot. Ezzel együtt a szereplők élete is örökre megváltozik: az országban uralkodó általános kiábrándultság lassan a lelkeket is föl-emésztí. Bár a regény az 1805 és 1820 közötti Oroszországról beszél, problémafelvetése ma is aktuális: véres történelmi időkben az egyéni döntések tere beszűkül, a szabadságvágy feloldódik a közösségi moralitásban.

Jelenetek a Háború és béke előadásából, középen Alekszandar Popovszki rendező

MAZSIT GAFURI

Kitagadottak

Mazsit Gafuri Baskír Állami Akadémiai

Dráma Színház, Baskír Köztársaság

Rendező: Ajrat Abusahmanov

(Baskír nyelven, magyar felirattal)

Tragikus történet gyönyörű elbeszélésben a baskírok előadása. A társulat korábban már szerepelt a Nemzeti Színházban. Ezúttal saját népük meséjét hozták el, a színház névadójának művét, ami valójában egy baskír Rómeó és Júlia-történetként is felfogható.

Elképzeltető-e, hogy a gyönyörű Galima, a

jómódú család leánya és a falu büszkesége bele-szeressen egy közönséges parasztfiúba, Zakirba? A maradi gondolkodású falusiak mélyesen felháborodnak, mivel a történet főszereplőit egy ártatlan beszélgetés közben együtt látják. A saría törvényei megengedik, hogy egy hajadon lány egyedül beszélgessen egy fiúval? – kérdezik a hazratot, a falu muszlim vallási vezetőjét. Vajon mi a helyes döntés ebben a helyzetben – a megbocsátás vagy a büntetés? Ha megbocsát Galimának és Zakimnak, akkor a vallási törvények és szokások szerint elveszíti tekintélyét. A közösségben betöltött rangja arra kötelezi, hogy szigorúan őrködjön az erkölcsi normák felett. Így nem

marad más, mint hogy megbüntesse a két fiatal, akik valójában semmilyen bűnt nem követtek el.

Mit üzen nekünk a *Kitagadottak* ma, amikor az igazi vallási indítékok háttérbe szorultak, és a hétköznapi, kicsinyes emberi gonoszság vált uralkodóvá? A baskír irodalom klasszikusának, Mazsit Gafurinak egyik ismert műve alapján készült előadás a közösség és az egyén tragédiájára fókuszál, amelynek középpontjában az esendő emberi természet áll mint időtlen, örök téma. Mint az élet...

A színpadi változatot írta: Ajrat Abusahmanov, a Baskír Köztársaság érdemes művésze, a Baskír Köztársaság állami díjasa.

Jelenetek a Kitagadottak előadásából, középen Ajrat Abusahmanov rendező

Jelenetek
a *María Luisa*
előadásából,
középen
Juan Mayorga
rendező

JUAN MAYORGA

María Luisa

Teatro de la Abadía és LAZONA,
Spanyolország – Rendező: Juan Mayorga
(Spanyol nyelven, magyar és angol felirattal)

María Luisa idősödő hölgy. Független, egyedül él, élvezzi az életet. Társasházának portásával folytatott könnyed beszélgetése nyomán beindul az események láncolata. Az elbűvölő hangnemben kibontott, humorral telített cselekmény során feltárul előttünk a különc hölgy kis világa: lakása, városbéli tömegközlekedéses útjai, toporgása a tánc-

terem ajtaja előtt, telefonbeszélgetései barátnőjével, Angelinesszel... Juan Mayorga e friss művével mutatkozik be a La Abadía színház művészeti vezetőjeként. Keserédes vígjátéka vallomás a magányról, öregedésről, a valóság és a képzelet között elmosódó határokról.

A rendező a darab történetéről: „Egy kapus barátommal beszélgettem a lelátón, miközben a lányaim kosárlabda bajnoksági meccsen játszottak. Barátom mesélte, hogy nemrég tanácsolta a szomszéd lakásban lakó idős asszonynak: írjon még pár nevet a levélszekrényére, nehogy a betörők felfedezzék, hogy egyedül él... Egyből magam elé képzeltem María Luisát,

aki uzsonnázni megy Angelines nevű barátnőjével, miután vonakodva beleegyezett, hogy a levélszekrényén lévő kis táblára neveket írjanak, és nem tudja – vagy tán már sejtje? –, hogy ezzel mekkora kalandba keverte magát. Nagy örömmel írtam María Luisa történetét, és még nagyobb örömmel állítottam össze az előadást Juan Codinával, Lola Casamayorral, Paco Ochoával, Juan Pañosszal, Marisol Rolandival és Juan Vinuesaival, hat rendkívül tehetséges előadóművésszel... Barátom, a portás azt mondja, María Luisa megneveztette és meghatotta. Hozzáteszi, hogy a mű az időskorról, a magányról, a képzelet erejéről, a vágyakozásról szól.”

Jelenetek az *Államanya* előadásából, középen Ayşe Emel Mesçi rendező

KEMAL TAHIR REGÉNYÉT
SZÍNPADRA ALKALMAZTA
OSMAN ÖZKAN

Államanya

Török Állami Színházak –
Ankarai Állami Színház, Törökország

Rendező: Ayşe Emel Mesçi

(Török nyelven, magyar és angol felirattal)

„Ellenségeink elűzték minket a hazánkból... Két évszázaddal ezelőtt, hátunkat lándzsahegygel döfködve, fejünk fölött éles kardot suhogtatva földönfutó nomád néppé tettek bennünket. Ide űzték, bezorítottak minket... Az országban eluralkodott a zűrzavar, az állam összeomlott. Bármerre néztünk kétségbeesve, sehonnan nem

jött segítség. Mégis kitarítottunk valahogy, tudván, ha útra kelünk, a pokol bugyrai nyílnak meg előttünk.” (Részlet a regényből.)

„1290-et írunk... Kis határvidéki fejedelemségben, az egykori Bithüniában járunk a mai márvány-tengeri régió délkeleti részén... Három oldalról mocsarak, lápok határolják. A káoszról csakhamar állam, majd világbirodalom nő ki. Ám színpadi történetünk idején ez még nem tudható. Közép-Ázsiából és Horászánból hozott türk szokásaink helyi színekkel keverednek a „határvidéki hagyományok” egyedülálló világában, új anatóliai mozaikot hozva létre.

Bithüniában, ahová a vegyes etnikumú és vallású mongol harcosok elől menekültünk,

Oszmán bég vezetése alatt összefogtak dervisek, parasztok, harcosok. Vallási különbségeiket toleránsan, a szolidaritás jegyében meghaladva küzdenek a fennmaradásért bizánciak, mongolok, anatóliai szeldzsukok között. Közben igyekeznek kideríteni, ki ölte meg a türkmén Demirkánt és kedvesét, a görög lányt, Liát.”

Kemal Tahir író mesterien szövi egybe az Oszmán Fejedelemségből állammá válás folyamatát egy krimi cselekményével; regénye most színpadon elevenedik meg. A Dede Korkutmondák nyelvezetével megszólaló, számos nép rítusaival, dalaival, táncaival kiegészült történet mai színpadképpel és koreográfiával várja a közönséget, életre keltve az anatóliai kultúra elemeit.

A 11. MITEM-ről szóló beszámolómat zárjuk most méltó módon Ungvári Judit újságíró, szerkesztő elemző gondolataival!

„Tökéletes lezárást kapott az idei MITEM programja, amelynek több előadása is a görög klasszikusokhoz kapcsolódott. Alessandro Serra döbbenetes erejű tragédiaértelmezése biztosan hosszú időre nyomot hagy a nézőben, s gondolkodásra késztet. Egy világpremier tanúi lehettünk Budapesten.

Sötétség és világosság, kontrasztos fények, tömjénfüst, elképesztő hangeffektek, különös, archaikus nyelvű szövegek és éteri énekek adták meg az atmoszféráját ennek a nem egészen másfél órás vízióknak. Alessandro Serra és csapata mintegy kétéves munkával »állította elő« az előadást, kísérletük eredményeként egy precízen kimunkált, ugyanakkor a nézők érzékszerveire elementárisan hatni képes produkció jött létre. Már a bevezető játék beszipantja a nézőt ebbe a különös világba: a szfinx – amely különben figyelmeztet minket, hogy ne használjunk mobiltelefont, mert lesújt ránk Apollón – oszlop híján egy forgószékre kapaszkodik, s innen indul a történet. A lassan színpadra érkező Oidipuszt és a szfinxet éppen olyan módon láthatjuk, ahogy a különböző görög ábrázolások mutatják. Egyszerű játék, monokróm képsor, de máris be tudja vonni a nézőt, aki gyakorlatilag pissenés nélkül nézi végig az előadást, leszámítva a humoros villanásokat. Merthogy olyanok is akadtak a produkcióban.

Lehetetlen lenne felsorolni azt a sok-sok apró mozzanatot, amely mélységében mutatta meg a tragédiáról való gondolkodást, de néhány szemléletes példa kiragadható. Az egyik ilyen a stílusosan is lenyűgöző ének és az énekesbeszéd. A címben is jelzett ének magának a tragédiának az eredetére is utal, hiszen a »kecskeének« volt az eredő. Ugyanakkor az alkotók ezzel egy határozott formát is teremtettek az előadáshoz, amelynek választott nyelve a grékó dialektus volt, ez az Olaszország déli részén, Calabriában fennmaradt, valamikor ógörög eredetű nyelv, amelyet éppen azért használtak az előadásban, mert hangzásában nagyon hasonlít az ógörögre. A calabriai görögben – ahogy Alessandro Serra elmondta a közönségtalálkozón – a tragédia szó ugyanúgy az éneket is jelenti, s ez segítette hozzá a forma kidolgozásához. A leglátványosabb epizód kétségtelenül Oidipusz felismerése és az önnön kezével végzett megvakítás volt, amely után kihuny a fény, és hosszú percekig vaksötéttségben ült a közönség. Erős, de hatásos rendezői gesztus volt. A vaksötétben aztán egyszer csak megszólalt egy énekesmadár hangja (talán pacsirtaé), és dimenziót váltottunk, ezután már az idős Oidipusz

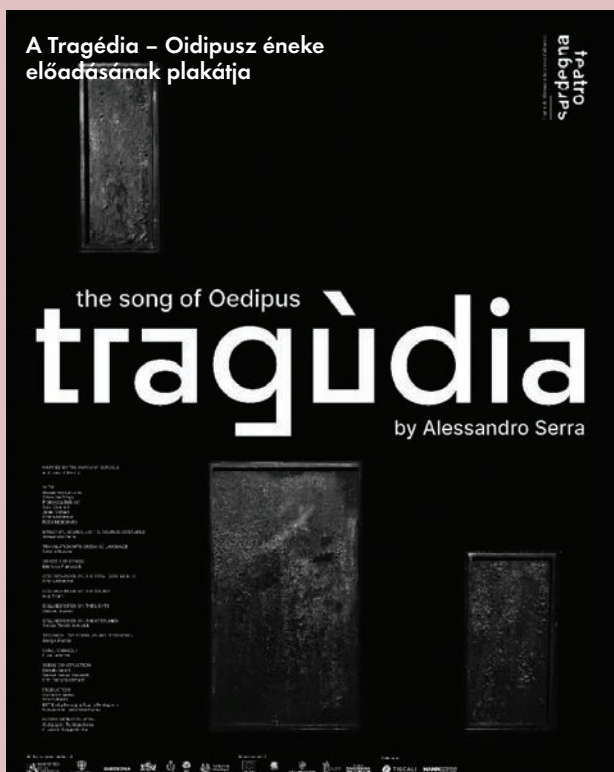
kereste kétségbeesetten a végső megnyugvás helyét. Az egész produkciót át-átszötték ezek a felfejtésre váró jelek...

Rendkívül erős gesztusokat tesz az előadás a mának szólva is: ennek legszemléletesebb példája Polüneikész megjelenése. A bosszúistenek »bábjátékát« látva a fiúval, akinek a ruházatából minden mozdulatára homok dől ki, miközben segítséget kért a testvérelével háborúzni – lehetetlen nem gondolni a szomszédban dúló örületre. Az olasz rendező ezzel a több görög mű alapján készült alkotással egyúttal tükröt tart napjaink Európájának is – de ez egy varázstükör: egyszerre látjuk benne az időt, az antikvitás idejét éppúgy, mint a miénket, s azt sugallja, itt az ideje elgondolkozni mai »hübriszünkön«: azt hisszük, hogy mindent látunk/tudunk, de képesek vagyunk-e még mélységében és magasságában látni a világot, képesek vagyunk-e még látni/érteni a hősöket? A vakság metaforája, ha úgy tetszik, mindannyiunkra igaz lehet... Hogyan rekonstruálhatjuk a kollektív tudást? – teszi fel a kérdést az Oidipusz kapcsán Alessandro Serra, joggal, hiszen Oidipusz is akkor kezd »látani«, amikor megvakul. Vajon mi látunk-e majd úgy, ahogy ő, kinnal, de megtanulva látni?

Alessandro Serrát elmondása szerint a sötétség és a fény kontrasztja indította el abban, hogy foglalkozzon ezzel a témával. Azt mondja, az egész történetben az érdekelte, hogy a gyűlöletnek ebben a mai világában, hogyan tudja »beszívni« a fény Oidipuszt. »A tragédiában nem szereplők, hanem hősök vannak, még akkor is, ha bukott hősöket látunk« – fogalmaz Serra, aki arról is beszélt, hogy ma romokon élünk, mert a tragédiából csak szavak maradtak hang nélkül, a poliszból idegenek társadalma, a rítusból kihunyt dramaturgia, a mítoszból unalmas kis mese, a hősből pedig jellegtelen szereplő lett. *(Szcenárium XII/1.)* Alessandro Serra rendkívüli kísérlete arra irányult, hogy megnyisson valamit a belső látásunkban. Oidipusz a záróképben arról beszél, hogy a kint csak egyvalami képes eltörölni: a szeretet. Az utolsó szó jogán ezzel hagyja el a színpadot. Ki, miben hisz, vizsgálja meg...

Számomra, akinek volt szerencsém végignézni a MITEM előadásainak mindegyikét, a legizgalmasabb ez a »keret« volt. A hős és a sors kérdése az Odüsszeusz varázslatos előadásában az elején, és ugyanennek a kérdésnek jóval szikárabb, komorabb »megvitatása« a nézőkkel a legvégén, a most látott Oidipuszban. Mindkét alkotó ugyanazokat a kérdéseket feszegeti, és bizony jól tudnak kérdezni... Lesz min töprengeni a következő fesztiválig.”

Összeállította: Simon Erika

WELTLER ILDIKÓ

SZATMÁRNÉMETI ÉSZAKI SZÍNHÁZ – HARAG GYÖRGY TÁRSULAT

Szatmárnémeti a magyar határtól alig pár kilométerre, Románia északnyugati részén fekvő település. A Szamos folyó két oldalán elterülő város lakóinak ma a negyven százaléka magyar, Trianon idején kilencvenöt százalékra volt tehető. Itt állt egykor a híres Vécsey-ház, ahol a II. Rákóczi Ferenc által vezetett szabadságharc végén, 1711-ben aláírták a szatmári békét. 1829-ben Szatmár megye főjegyzőjévé Kölcsey Ferenc költőt nevezték ki, azóta szívesen emlegetik a várost Kölcsey városaként is. Ebben a városban működik a Szatmárnémeti Északi Színház, Erdély legtekintélyesebb színházainak egyike. Ma már két tagozata van (magyar és román), a magyar színtársulat a sokak által ismert Harag György Társulatban tevékenykedik. 2024 tavaszán a magyar társulat alapításának évfordulós ünnepére színházi fotográfusunk, Ilovszky Béla Szatmárnémetibe utazott, hogy remek felvételeivel megörökítse a színházi ünnep eseményeit és nem utolsósorban Szatmárnémeti nevezetességeit.

A színházalapítás izgalmas históriája
Szatmárnémetiben a magyar nyelvű színját-
szásnak évszázados hagyománya van, 1790-ben
vándorkomédiások tartották itt az első színi-
előadást. A hajdani szemtanú így tesz említést
az első hazai magyar nyelvű színielőadásról:

„Nagy örömet okozott a város népének sok bajai
között Móricz János direktor komédia-játszó
társasága, mely három tagból állott...”

Saját színházépülete 1847 óta van a városnak.
Az akkori épület egyike volt Magyarországon első
kőszínházainak, 1892-ig adott otthont a város

színjátzásának, és a korszak jelentős művé-
szei fordultak meg benne. Rövid vándorszínészi
pályafutása alatt Arany János is játszott ezen a
helyen, igazgatói között ott találjuk Szigligeti
Edét is. Szigligeti később a Nemzeti Színház
igazgatója lesz, és a magyar drámairodalom

Emlékező gyertyagyűjtés
a színház épülete előtt

Könyvbemutató és életútinterjú
Tóth-Páll Miklóssal
a Red Hat Yardban

Jelenet a Hegedűs
a háztetőkön
című darabból

Bartis Ildikó
örökös tagja
a műsorában

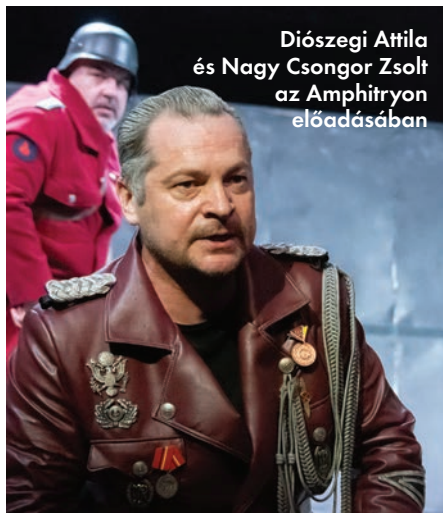

Kovács Éva
a műsor
szereplőjeként

Mizantróp, avagy a kirakat rendezés alatt, a szereplők a közönség ünneplését fogadják

Diószegi Attila és Nagy Csongor Zsolt az Amphitryon előadásában

A kripli, jelenet az előadásból

Jelenet a Hegedűs a háztetőn előadásából

Méhes Kati, Varga Sándor, Bogár Barbara, Rappert-Vencz Stella és Nagy Csongor Zsolt, Interaktív

Jelenet az Amphitryon előadásából

Frumen Gergő, Orbán Zsolt és Laczkó Tekla, Mizantróp

A Brighella Bábtagozat jelenete a gálán

Jelenet a Mizantrópból

megteremtésének úttörői közt tartjuk számon. Egy évadot töltött csupán a szatmári színházban, ám ottjártához köthető, hogy a sekélyes német drámák magyar utánzatai helyett kezdnek egyre több magyar alkotást játszani, illetve a klasszikusok magyar fordításait is.

Az új színházépületet 1892-ben avatták fel, ebben már állandó színház működött a második világháborúig. Ma is ez ad otthont az Északi Színház intézményének. Felavatása idején a legkorszerűbb színházépületek közé tartozott, forgószínpaddal is rendelkezett. Olyan művészek fordultak meg színpadán, mint Beregi Oszkár, Márkus Emília, Jászai Mari...

A második világháborúban bombatalálattal érte a színházépületet, hosszú időre használhatatlanná vált. Több mint tíz évre szakadt meg ezzel a hivatásos szatmári színjátszás története, egészen Harag György és fiatal alkotótársai 1957-es színházalapításáig.

A fiatal társulatot Harag György néhány évvel korábban, 1953-ban alapította Nagybányán, az ottani Állami Színház magyar tagozataként. Az alapítók nemzedéke a kolozsvári Zenei és Színművészeti Akadémia frissen végzett növendékeiből állt, akik ifjú tanáruk vezetésével döntöttek a színházalapítás mellett. 1957. április 1-jén vált ki hivatalosan is a szatmári társulat a nagybányai színház intézményéből. Ettől kezdve Szatmári Állami Magyar Színház néven működött, egészen a román társulat megalakulásáig.

Nehéz indulás után kezdtek csak sikereket elérni. Harag György arról számolt be a *Négy évad mérlege* című írásában, hogy a társulatot eleinte idegenkedve fogadta a szatmári közönség, egészen addig, amíg a legendás *Nem élhetek muzsikaszó nélkül* című előadás meg nem hozta az áttörést. Harag György 1960-ig tartó igazgatása során olyan, nagy sikerű és sokszorosan díjazott előadások születtek, mint a *Rómeó és Júlia*, a *Hamlet*, az *Amerikai tragédia*, az *Anne Frank naplója*.

1968-ban a hatóságok az akkor még magyar többségű Szatmárnémetiben létrehozták a román társulatot, a színházat átnevezték, ekkor kapta az *Északi* nevet. A döntés hatására Csíky András igazgató azonnal lemondott, és hamarosan el is szerződött a városból. Végül Ács Alajos vállalta a nehéz feladatot, hogy az új struktúrában, egyre kisebbségellenesebb légkörben életben tartsa a társulatot. Őt ezután többnyire politikai alapon kinevezett, „párthű” igazgatók követték az 1980-as évek végéig, amikor Parászka Miklós vette át a társulat irányítását. 1993-ban ünnepélyesen megemlékeztek az alapítás negyvenedik évfordulójáról. Parászka Miklós 1987-től 2000-ig vezette a társulatot, az ő igazgatása alatt vette fel a társulat Harag György nevét.

A Harag György Társulat azóta vezető státuszt vívott ki magának az erdélyi magyar kulturális életben, és a legtöbbet játszó erdélyi magyar színháznak számít.

A Harag György Társulat ünnepnapjai

Szatmárnémetiben a Harag György Társulat ez év április 10-e és 15-e között rendezett úgynevezett miniévadot, ünnepi hétfvégét az évforduló megünneplésére. Múltidéző filmvetítések, tudományos konferencia, könyvbemutató, kiállítások, külön *Költészetünk ünnepe* program a Red Hat Yardban színesítették hat nap alatt az előző évek népszerű előadásainak sorát a közönség, az egykori tagok és a fesztivál vendégeinek örömeire.

A képzőművészeti kiállításon *A színház arcai* címmel színészeket, színháziakat megörökítő alkotásokat láthatott a közönség. A Szatmárnémeti Északi Színház körfolyosóin válogatás szerepelt az alapítástól a rendszer-váltásig bemutatott előadások fotóiból, az előcsarnokban Czintos Józsefről, Harag Györgyről és Méhes Katiról. Levetítették az archívumból *Az ügynök halála* című előadást (rendező: Bérczes László), amelynek a bemutatója 2020-ban a koronavírus-járvány miatt elmaradt. A társulat egykori igazgatójának és örökös tagjának, Czintos Józsefnek utolsó szerepe volt ennek főszerepe.

A filmvetítéseken portréfilmet láthattak az érdeklődők Czintos Józsefről, Harag Györgyről és Méhes Katiról. Levetítették az archívumból *Az ügynök halála* című előadást (rendező: Bérczes László), amelynek a bemutatója 2020-ban a koronavírus-járvány miatt elmaradt. A társulat egykori igazgatójának és örökös tagjának, Czintos Józsefnek utolsó szerepe volt ennek főszerepe.

A fesztivál programjában színre kerültek *A mizantróp*, *avagy a kirakat rendezés alatt*, az *Amphitryon*, a *My Fair Lady* és a *Hegedűs a háztetőn* című előadás, az Ács Alajos Stúdióban *A kripli*, az „...és elmúlok én, ki megtörténtem...” című Ács Alajos-émlékezt, valamint a *Káosz* és az *Interaktív* című előadás. A Brighella Bábtagozat a *Világgá mentem, majd jövök* című Michael Ende-mesét mutatta be.

A gálaműsorban felléptek a társulat egykori és jelenlegi tagjai, valamint önkéntesei, táncosai. A gála zárásaként átadták a társulat művészeti tanácsa által megszavazott örökös tag címeiket: Lőrincz Ágnes, Manfrédi Annamária, Kilyén László, Gabriela Tănase, ifj. Diószeghy Iván, Miklós Tamara, Fornwald László és Lőrincz Erika részére. Török Józsefnek és Zákány Mihálynak posztumusz örökös tag címet adományoztak.

A gálát gyertyagyújtás zárta a színházépület előtt, az elhunyt tagok fotóinál gyertyát gyújtva emlékeztek az égi társulathoz szerződöttekre a díszelőadás köznsége és a színház tagjai.

A rendezvénysorozat keretében a *Harag György Társulat Történetei* címet viselő tudományos konferencián Bessenyei Gedő István, Ungvári Zrínyi Ildikó, Adorjáni Panna, Bőjtke Alex, Bekő-Főri Zenkő, Albert Mária és János Szabolcs tartottak előadásokat.

A Transylvanian Bú Boys zenekar koncertjével Kovács András Ferenc Kossuth-díjas költőre – szülei révén a „társulat gyermekére” – a megzenésített verseivel emlékeztek.

László Zita,
Rappert Vencz Gábor
és Gál Ágnes
az emlékesten

Rappert-Vencz Stella,
Keresztes Ágnes
és Gál Ágnes a *Káoszban*

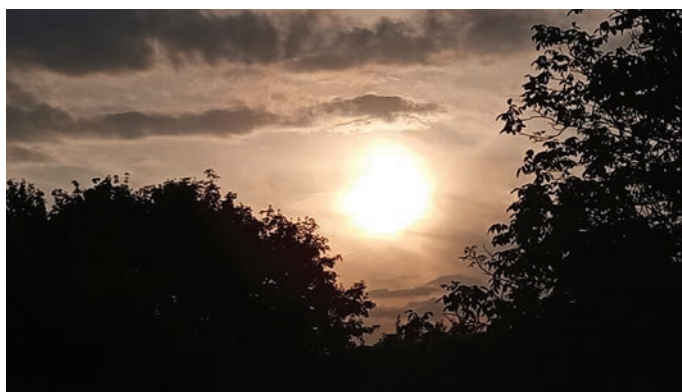
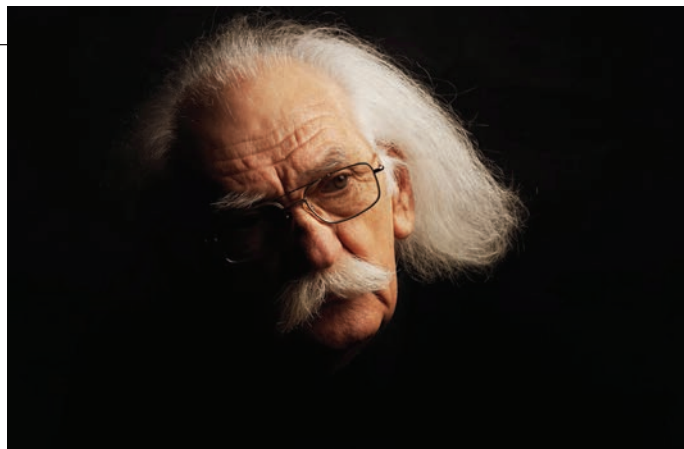
László Zita és Kovács Éva készül
A színház arcai című kiállításra

Rappert-Vencz Gábor
és Gätina Márk Albert,
Hegedűs a háztetőn

Parászka Miklós
A színház arcai kiállításán

PIRKADATTÓL NAPSZENTÜLETIG

Tolcsvay Béla Facebook-fotói

Mostanában egyre többször érkeznek érdekes-szép képek és szöveges üzenetek a lapszerkesztői e-mail-fiókomba. Művész barátoktól, hírlapíró kollégáktól, lapunk szerzőitől, költőktől, novellaíróktól, akik megosztják természetjáró vagy éppen világjáró útjaik impresszióit és otthoni

feledhetetlen pillanataik élményeit. Bevallom, szívmengető érzés olvasgatni őket! És úgy vélem, lapunk olvasói is élvezettel tennék ugyanezt, ezért a jövőben közreadunk belőlük egy-egy csokorra valót.

Először Tolcsvay Bélától kaptam *Béla a Facebookon* címmel internetes levelet

Pázmándról, Fejér vármegyei otthonából, amelyet azután számos bejegyzés követett – saját, ihletetten szép fotóival kísérve. *Hála Neked, Uram!* – ezzel a fohással gyakorta kezdte napi képes beszámolóját és zárta napszentületkor* a *Jó éjszakát kívánok!* jókívánságával.

*Naplemente erdélyi tájszóval

Tudom, a Kossuth-díjas énekmondót, zeneszerzőt, Tolcsvay Bélát nemcsak hazánkszerte, hanem határainkon túl, Európa-szerte is jól ismerik és szeretik. Idézzük fel most mégis pályáivének néhány fontos állomását. Az 1960-as évek közepén a folk-beat irányából indult el testvérel, *Tolcsvay Lászlóval* a magyar zenei életben, és a testvérpár pályájának kimagasló állomásaként tekinthetünk a *Magyar mise* oratóriumának 1987-es margitszigeti ősbemutatójára. Majd ezt követte később Tolcsvay Béla szerzeményeként a *Szép szerelmem*, *Magyarország* trilógiája (*Napfényfia – Rijjadóleány – Csillaglánc*). A *Nemzeti dal* megzenésítése Tolcsvay László nevével fémjelzett, ám abban az időszakban született, amikor a Tolcsvayék és a trió működött, s közösen alakították olyan formációra, ahogyan azt ma ismerhetjük. 1973-ban a nyári miskolci popfesztiválnak ő volt a fő szervezője.

Az 1974-ben tett erdélyi népdalgyűjtő körútról Tolcsvay Béla maradandó, további életútját is meghatározó élményekkel tért haza. 1976-ban több közös előadása volt Latinovits Zoltánnal. A népzene iránti affinitása sem véletlen, a Kodály-módszeren nevelkedett, ahogyan elmondta egy interjúban: Kertész Gyula bácsi, aki hatéves korában nevelte, Kodály Zoltán jobbkezéként ténykedett. Az elmúlt fél évszázadban számtalan társulással zenélt együtt, de az utolsó évtizedben leginkább a szólóestjein találkozhatott vele a közönség. Saját dalai mellett versek megzenésítőjeként, színpadi művek komponistájaként is ismert.

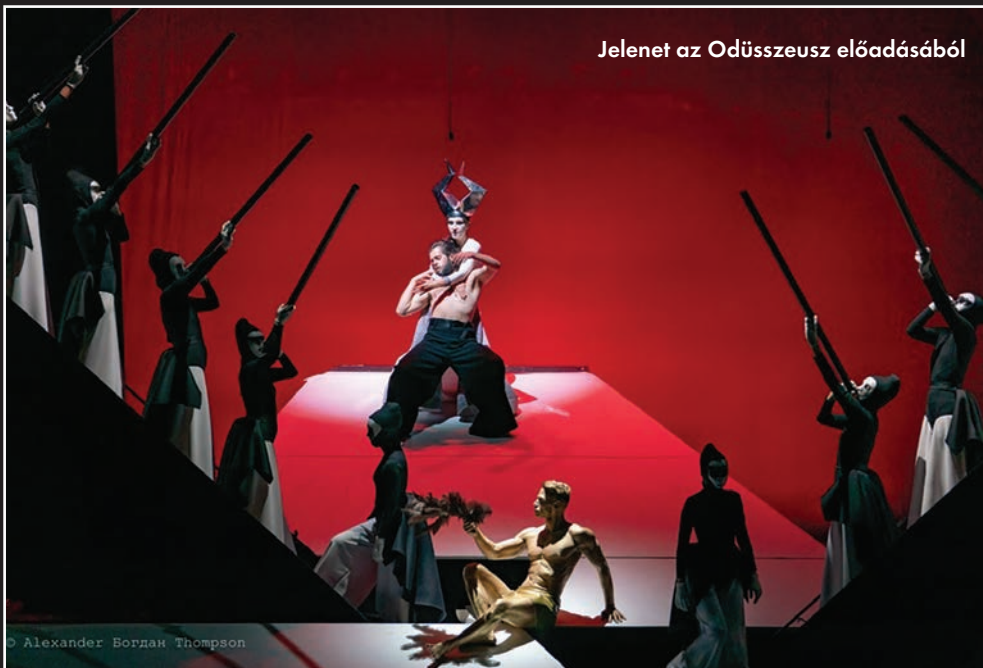
Amikor a közelmúltban a *Képmás* magazin riportere Pázmádon, az otthonában, régi parasztházának beépített verandáján beszélgetett vele, azt is megkérdezte tőle: miért költözött több mint húsz évvel ezelőtt a budai Várból Pázmádra? Tolcsvay így válaszolt: „A vélet-

lennek köszönhetően, azt sem tudtam, hogy létezik ez a hely. Máté Pétertől hallottam róla először, amikor egy vidéki fellépés utáni hajnalon beszállt a taxiba, és azt mondta a sofőrnek: »Vigyen engem Pázmádra!« Akkor tudtam meg, hogy ő itt lakott. Sok évvel később, amikor megismerkedtem Julival (Blum Júlia, Tolcsvay Béla felesége – a szerk.), olyan helyet kerestünk, ahol nyugalomban élhetünk. Így kerültünk Pázmádra, és már az is megtetszett, ahogyan bekanyarodva a főutcára sorakoztak a parasztházak, szemben pedig a templom állt. Ez a látvány egyszeriben Fertőszéplakra, gyerekkorom kedves helyére emlékeztetett.”

Engedtessek meg nekem, hogy Tolcsvay Béla Facebook-üzeneteiből most a tavasz folyamán a kertjében, a virágairól készített gyönyörű fotóiból válogassak. Ám azért akad majd közöttük néhány eseményfotó is.

Sághy Ildikó

Jelenet az Odüsszeusz előadásából

© Alexander Богдан Thompson

Mítikasz-csúcs, előadásfotó

Photo

María Luisa

11. Madách Nemzetközi Színházi Találkozó

A 11. MITEM a Nemzeti Színházban
2024. április 6-ától április 28-áig

Kitagadottak, előadásfotó

Az ember tragédiája, jelenet

Kurázi mama és gyermekei

Jelenet a Háború és béke előadásából

LYUKASÓRA
KÜLÖNSZÁM
XXXIII. évfolyam, IV. szám,
2024/4.
Kiadja a Magyar Írók
Egyesülete

A szerkesztőbizottság
tagjai:
Alföldy Jenő,
Ágh István,
Bertalan Tivadar,
Czigány György,
Dobai Péter,
Iancu Laura,
Pröhle Gergely,
Raffay Dávid,
Rózsássy Barbara,
Rozsondai Mariianne,
Szakonyi Károly,
Szikora János

Főszerkesztő:
Sághy Ildikó
Főmunkatárs:
Szakonyi Károly
Művészeti vezető:
Réti Attila
Olvasószerkesztő:
Bognár Antal
Rovatvezető:
Simon Erika
és Weltler Ildikó

Különszámunkat a 11. MITEM
előadásfotóival, Ilovszky Béla
felvételeivel és Tolcsvay Béla
fotóival illusztráltuk

Nyomdai kivitelezés:
VIRTUÓZ Kiadó
és Nyomdaiipari Kft.
Felelős vezető: Tolonics Gergely